



KANSALLINEN  
KOULUTUKSEN  
ARVIOINTIKESKUS

# OSALLISUUS TEHDÄÄN YHDESSÄ – OPIKELIJOIDEN KASVU AKTIIVISIKSI JA KRIITTISIKSI KANSALAISIKSI TOISELLA ASTEELLA

Arvioinnin keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset



# Sisällys

1	Johdanto	3
2	Arvioinnin keskeiset käsitteet	4
3	Arvioinnin tavoitteet ja arviointikysymykset	5
4	Arvioinnin toteutus ja arviointiaineisto	6
5	Arvioinnin keskeiset tulokset	8
	Yhteisöllisyys	9
	Osallisuus	12
	Opiskelijakuntatoiminta	16
	Vaikuttamisvalmiuksien kehittyminen	19
6	Kehittämissuosituks	22

Tiivistelmät 4:2022

TEKIJÄT Hakamäki-Stylman Veera, Kilpeläinen Paula,  
Rumpu Niina & Venäläinen Salla

KUVAT Shutterstock ja Kuvitelmiä Hanna Tarkiainen

TAITTO PunaMusta Oy

ISBN 978-952-206-734-0 pdf

ISSN 2669-8811 (verkkojulkaisu)

@Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

# 1 Johdanto

Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhtenä tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) arvioi vuosina 2020–2021 opiskelijoiden kasvua aktiivisiksi ja kriittisiksi kansalaisiksi toisella asteella. Arvioinnissa selvitettiin, miten opiskelijoiden osallisuus, yhteisöllisyys ja vaikuttamisvalmiuksien kehittyminen toteutuvat toisella asteella. Lisäksi tarkasteltiin opiskelijakuntien roolia opiskelijoiden kasvussa aktiivisiksi kansalaisiksi. Arviointituloksia voidaan hyödyntää ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen kehittämistyössä sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla. Oppilaitoksissa arviointituloksia voidaan hyödyntää osana strategista ja pedagogista kehittämistyötä.

Tämä tiivistelmäjulkaisu perustuu *Osallisuus tehdään yhdessä* -arviointiraporttiin (Hakamäki-Stylman ym. 2021), ja siinä esitellään arvioinnin keskeiset tulokset ja kehittämissuosituksen.



*Olen ollut mukana opiskelijakuntatoiminnassa siksi, koska minua kiinnostaa vaikuttaa asioihin ja olla ikään kuin esillä. Lisäksi osallistuminen kyseiseen toimintaan, on antanut minulle paljon tarvittavia taitoja tulevaisuuden työelämään sekä jättänyt ainutlaatuisia muistoja lukiovuosista. (opiskelija, lukio)*



*Haluan vaikuttaa opetuksen määrään ja laatuun, sillä siinä on ollut ongelmia koulussani. Lisäksi opiskelijoiden ryhmäytyminen on tapahtunut huonosti, ja opiskelijakunta panostaa paljon yhteishengen kehittämiseen ja me-hengen luomiseen. Opiskelijakuntatoiminnan kautta myös tutustun muihin opiskelijoihin paremmin. (opiskelija, ammatillinen)*

## 2 Arvioinnin keskeiset käsitteet

### **Aktiivinen kansalaisuus**

Aktiivista ja kriittistä kansalaisuutta tarkasteltiin arvioinnissa yhteisten asioiden hyväksi toimimisena, vastuunottona yhteisistä asioista sekä yhteisten asioiden hoitamiseen ja kehittämiseen osallistumisena sekä yhteiskunnan kriittisenä jäsenenä toimimisena.

### **Yhteisöllisyys**

Yhteisöllisyyttä tarkasteltiin arvioinnissa toimintakulttuurin ja ilmapiirin näkökulmista. Oppilaitosten toimintakulttuurissa tarkasteltiin muun muassa sitä, millaisia yhteisöllisyyttä tukevia linjauksia, periaatteita ja arvoja oppilaitoksilla on. Ilmapiiriä tarkasteltiin puolestaan siitä näkökulmasta, millaisiksi opiskelijat ja henkilöstö kokevat oppilaitoksen ilmapiirin ja keskinäisen yhteenkuuluvuuden tunteen.

### **Osallisuus**

Osallisuutta tarkasteltiin arvioinnissa yhteisöön kuulumisen ja osallisena olemisen tunteena sekä osallistumisena oppilaitoksen toimintaan. Lisäksi osallisuutta tarkasteltiin myös opiskelijoiden mahdollisuuksina vaikuttaa itseä koskevaan päätöksentekoon ja itseä koskeviin asioihin oppilaitoksessa ja laajemmin yhteiskunnassa.

# 3 Arvioinnin tavoitteet ja arviointikysymykset

Arvioinnissa selvitettiin, kuinka toisen asteen koulutus tukee opiskelijoiden osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja vaikuttamisvalmiuksien kehittymistä.

Arvioinnin tavoitteena oli selvittää millaiset valmiudet ammatillinen koulutus ja lukio-koulutus antavat opiskelijoiden aktiiviseen ja kriittiseen kansalaisuuteen ja sitä selvitettiin seuraavien arviointikysymysten avulla:

- Millä tavoin opiskelijoiden kasvua aktiiviseksi ja kriittiseksi kansalaisiksi tuetaan lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten toiminnassa?
- Miten ammatillisen koulutuksen tutkinnon perusteiden ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden sisällöillä sekä pedagogisella toiminnalla tuetaan opiskelijoiden kasvua aktiiviseksi ja kriittiseksi kansalaisiksi?
- Miten opiskelijakuntatoiminta tukee kaikkien opiskelijoiden kasvua aktiiviseksi ja kriittiseksi kansalaisiksi?



## 4 Arvioinnin toteutus ja arviointiaineisto

Arvioinnin kohteiden ja teeman fokusoimiseksi ja suunnittelun tueksi järjestettiin kaksi työpajamaista kuulemistilaisuutta eri sidosryhmille, jossa tarkoituksena oli muodostaa käsitys arvioinnin teeman kannalta olennaisimmista asioista.

Arviointiin nimettiin viisihenkinen asiantuntijaryhmä, jonka jäsenet työskentelivät aktiivisen kansalaisuuden teemojen kanssa ja pyrkivät edistämään opiskelijoiden osallisuutta, yhteisöllisyyttä sekä opiskelijoiden vaikuttamisvalmiuksien kehittymistä toisella asteella.

Arviointiaineistoa kerättiin toisen asteen oppilaitosten henkilöstölle toteutetulla itsearviointilla sekä opiskelijoille kohdistetulla kyselyllä loppuvuodesta 2020.

Oppilaitosten henkilöstön itsearvioinnissa arvioitiin oppilaitoksen yhteisöllisyyteen, osallisuuteen, opiskelijakuntatoimintaan sekä opiskelijoiden vaikuttamisvalmiuksien kehittymiseen liittyvän toiminnan vahvuuksia ja kehittämistarpeita.

Itsearviointi ohjeistettiin toteuttamaan ryhmässä, jossa tuli olla arvioitavasta teemasta vastuussa olevia henkilöitä, kuten opettajia, ohjaushenkilöstöä sekä muita arvioitavan teeman parissa työskenteleviä henkilöitä. Ammatillisen koulutuksen järjestäjillä oli mahdollisuus toteuttaa itsearviointi järjestäjäkohtaisesti tai toimipisteittäin sen mukaan, minkä tavan he kokivat tukevan parhaiten oman toimintansa kehittämistä.

Opiskelijakyselyllä kartoitettiin opiskelijoiden kokemuksia opiskelijakuntatoiminnasta, yhteisöllisyydestä, osallisuudesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista oppilaitoksessa.

Opiskelijakyselyyn vastasivat valmistumassa tai opintojensa loppuvaiheessa olevat ammatillisen koulutuksen perustutkinto-opiskelijat ja lukio-opiskelijat.

#### Otoksessa



**111** ammatillisen koulutuksen järjestäjää ja **120** lukiota

#### Kyselyihin vastasi



**88**  
ammatillisen koulutuksen järjestäjää,  
vastausprosentti **79**



**3485**  
ammatillisen  
koulutuksen  
opiskelijaa



**82**  
lukiota,  
vastausprosentti **68**



**2761**  
lukio-opiskelijaa



# 5 Arvioinnin keskeiset tulokset





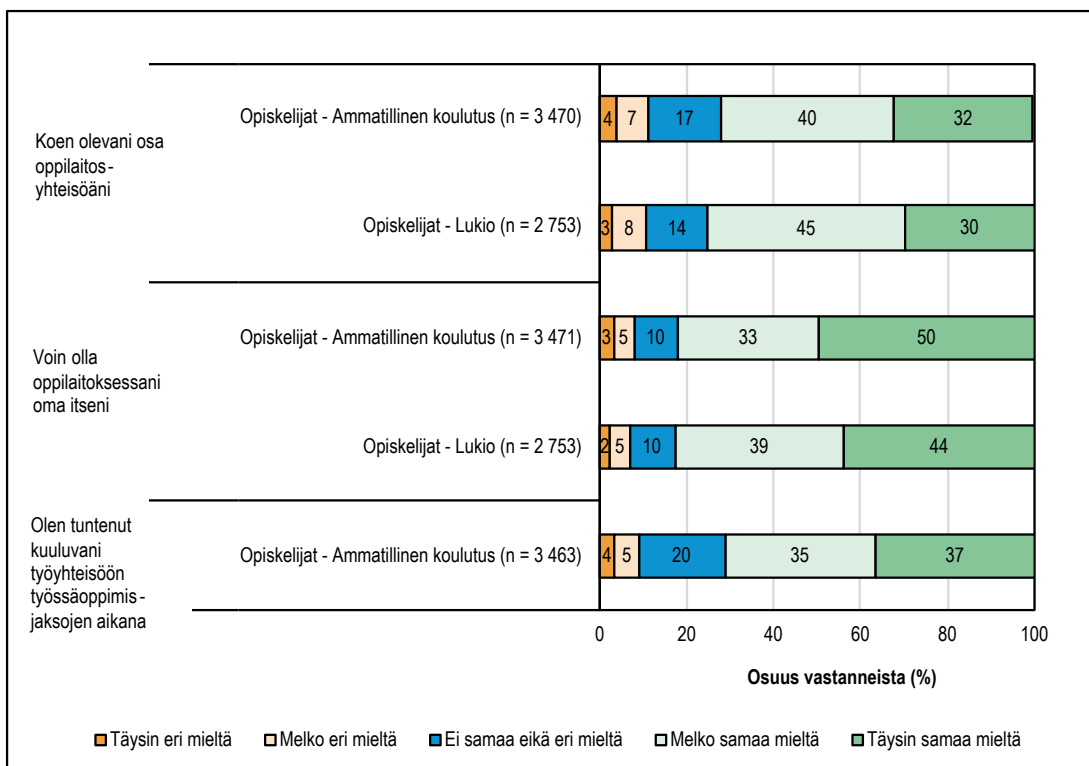
## Yhteisöllisyys

Arvioinnissa yhteisöllisyys jaoteltiin toimintakulttuurin ja ilmapiirin näkökulmiin. Oppilaitosten toimintakulttuurissa tarkasteltiin muun muassa sitä, millaisia yhteisöllisyyttä tukevia linjauksia, periaatteita ja arvoja oppilaitoksilla on. Ilmapiiriä tarkasteltiin puolestaan siitä näkökulmasta, millaiseksi opiskelijat ja henkilöstö kokevat oppilaitoksen ilmapiirin ja keskinäisen yhteenkuuluvuuden tunteen.

### Keskeisiä tuloksia yhteisöllisyydestä

- Ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden henkilöstö kokee toimintakulttuurin ja ilmapiirin oppilaitoksessa yleisesti ottaen hyvin myönteisinä.
- Suurin osa toisen asteen opiskelijoista kokee ilmapiirin positiivisena, mutta noin joka kymmenes opiskelija ei koe olevansa osa oppilaitosyhteisöä.
- Suurimmassa osassa oppilaitoksista on sekä henkilöstön että opiskelijoiden mukaan yhteiset arvot, mutta arvoista voisi keskustella enemmän opiskelijoiden ja henkilöstön kesken.
- Henkilöstön ja opiskelijoiden mielestä opiskelijoita kohdellaan tasavertaisina yhteisön jäseninä.

Suurin osa opiskelijoista koki olevansa osa oppilaitosyhteisöä sekä voivansa olla oppilaitoksessa oma itsensä (kuvio 1). Noin joka kymmenes opiskelija ei kokenut olevansa osa oppilaitosyhteisöä ja lähes yhtä moni ei kokenut voivansa olla oppilaitoksessa oma itsensä. Oppilaitosyhteisöön kuulumattomuutta kokevat muita enemmän ne opiskelijat, jotka ilmoittivat sukupuolekseen muu tai jotka olivat joutuneet opintojensa aikana kiusatuksi. Erityisen tuen päätöksen saaneiden opiskelijoiden ja muiden opiskelijoiden kokemuksissa ilmapiiristä ja toimintakulttuurista ei juurikaan ollut eroja kummassakaan koulutusmuodossa.



**KUVIO 1. Opiskelijoiden näkemykset oppilaitokseen kuulumisesta**

Tapahtumat ja tilaisuudet olivat keskeisiä yhteisöllisyyden kokemisessa ja edistämisessä.



*Järjestämällä toiminnallisia päiviä, jonka toiminnan pohjana on parantaa oppilaiden yhteishenkeä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. (opiskelija)*

Opiskelijat toivoivat myös enemmän keskustelua tasa-arvosta, yhdenvertaisuudesta sekä häirinnästä ja syrjinnästä.



*Korostaminen siitä, ettei sukupuoli, kulttuurilla, uskonnolla tai muulla vastaavalla ole väliä eikä kenelläkään ole oikeus syrjintään. Koulussamme on valittavasti henkilöitä edelleen, jotka loukkaavat. (opiskelija)*

Yhteisöllisyyttä heikentävinä tekijöinä nähtiin kiire ja opiskelijaryhmien hajanaisuus. Ammatillisessa koulutuksessa jatkuva haku, yksilölliset opintopolut sekä työelämässä oppimisen jaksot koettiin yhteisöllisyyttä heikentävinä tekijöinä. Lukiokoulutuksessa henkilöstön vastauksissa korostui kiireisen opintoaikataulun ohella opiskelijoiden vähäinen kiinnostus tapahtumiin.

## Osallisuus

Osallisuutta tarkasteltiin yhteisöön kuulumisen ja osallisena olemisen tunteena, osallistumisena oppilaitoksen toimintaan sekä opiskelijoiden mahdollisuuksina vaikuttaa itseä koskevaan päätöksentekoon ja itseä koskeviin asioihin. Osallisuutta tarkasteltiin periaatteiden ja linjausten, osallisuuteen kannustamisen ja opiskelukäytänteiden kautta.

### Keskeisiä tuloksia osallisuudesta

- Oppilaitoksissa on keskimäärin melko hyvin opiskelijoiden osallisuutta tukevia toimintaperiaatteita ja opiskelijoita on melko hyvin tiedotettu erilaisista osallistumisen tavoista oppilaitoksessa.
- Opiskelijoita kannustetaan osallistumaan erilaiseen vaikuttamistoimintaan, oppilaitoksen toimintaan enemmän kuin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.
- Opiskelijat pystyivät vaikuttamaan eniten teemapäivien ja tapahtumien järjestykseen, mutta vain vähän oppilaitoksen muuhun toimintaan, kuten yhteisten suunnitelmien laatimiseen.
- Opiskelijat kokevat mahdollisuudet antaa palautetta hyväksi, mutta vain puolet opiskelijoista oli antanut palautetta oppilaitoksen toiminnasta. Kerättyä palautetta ei käsitellä riittävästi opiskelijoiden kanssa.
- Opiskelijat mainitsivat molemmissa koulutusmuodoissa syiksi osallistumattomuuteen kiinnostuksen ja ajan puutteen. Toisaalta kiinnostus myös motivoi osallistumaan.
- Opiskelijat, jotka olivat joutuneet kiusatuksi sekä opiskelijat, jotka eivät kokee kuuluvansa osaksi oppilaitosyhteisöä arvioivat oman osallisuutensa ja osallistumismahdollisuutensa heikommaksi kuin muut opiskelijat.





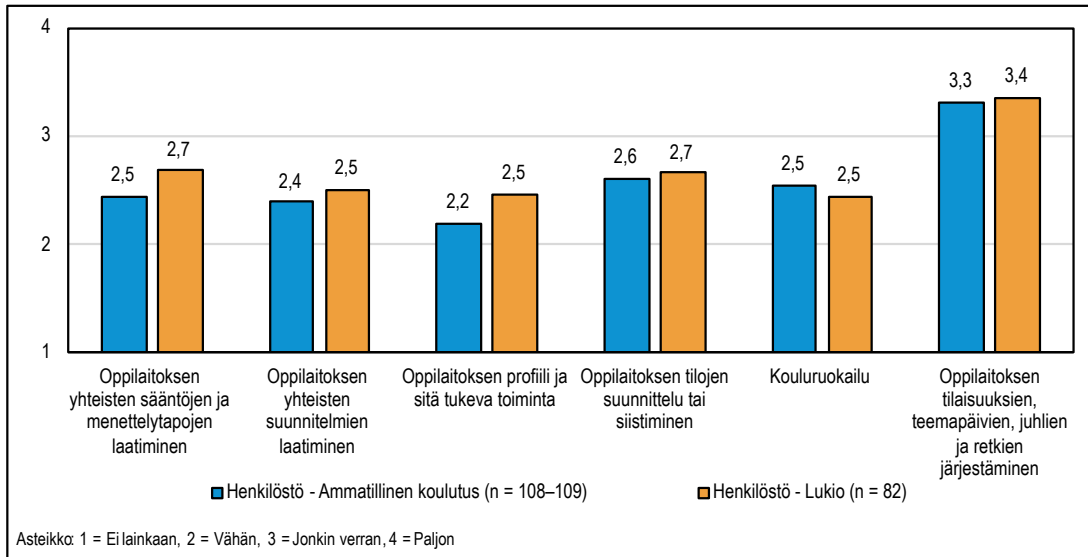
*Olen osallistunut, jos joku vaikuttaa kiinnostavalta ja sellaiselta mihin haluaa vaikuttaa ja mikä ei veisi hirveämmin aikaa opiskelulta, mutta jos nuo ei toteudu, niin ei kiinnosta osallistua.” (opiskelija)*

Yleisimmät opiskelijoiden osallistumisen ja vaikuttamisen tavat olivat palautteen antaminen opetuksesta ja oppilaitoksen toiminnasta sekä tapahtumien ja teemapäivien järjestämiseen osallistuminen. Joka kymmenes opiskelija oli osallistunut myös oppilaitoksen ulkopuoliseen yhteiskunnalliseen vaikuttamistoimintaan.



*Palaute opetuksesta on mielestäni ehkä tärkeintä palautetta kouluun liittyen, sillä kaikki pyörii periaatteessa sen ympärillä. Tapahtumien järjestämiseen olen osallistunut, koska se on mukavaa yhteistä toimintaa.” (opiskelija)*

Henkilöstön ja opiskelijoiden mukaan opiskelijat saivat vaikuttaa eniten oppilaitoksen tilaisuuksien, teemapäivien ja tapahtumien järjestämiseen, mutta vähemmän oppilaitoksen yhteisten suunnitelmien ja sääntöjen laadintaan tai kouluruokailuun (kuvio 2).



**KUVIO 2. Henkilöstön kokemus opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksista eri toimintoihin**

Ammatillisen koulutuksen opiskelijat toivovat, että heillä olisi enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa opintojen joustavuuteen ja esimerkiksi valinnaisiin opintoihin. Lukiolaiset puolestaan toivoivat, että he voisivat vaikuttaa enemmän kurssitarjontaan ja lukujärjestyksiin.

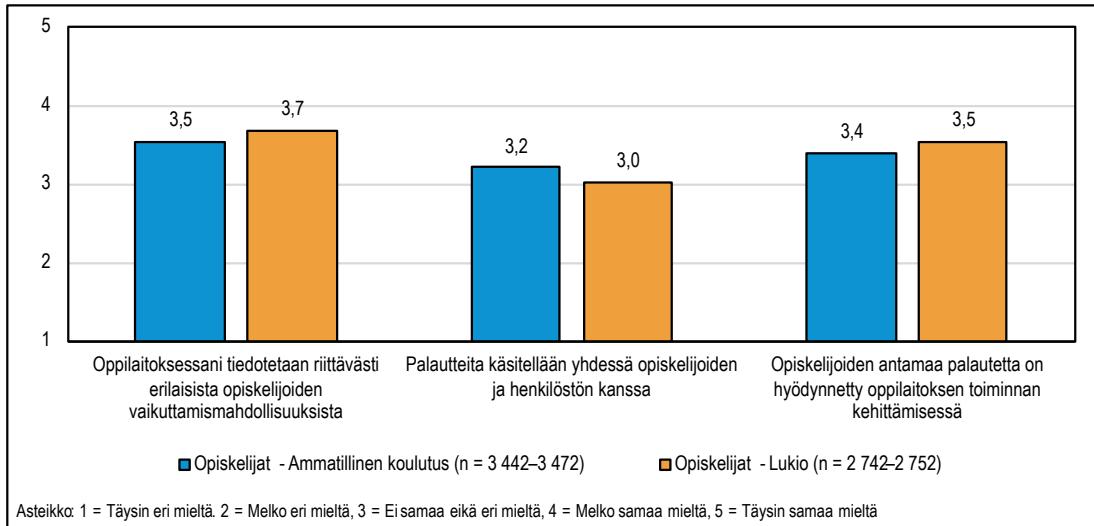


*Oppituntien sisällöistä. Kuinka paljon kotitehtäviä, ryhmitöitä, tuntitöitä. Tehdäänkö välikokeita ja minkälaiset kirjavaihtoehdot ovat kurssille.” (opiskelija)*



*Että valinnaisia opintoja olisi vaihtoehtoja mistä valita niin, ettei olisi vain yksi ainoa valinnainen, jota koulu tarjoaa, tai muuten saa järjestää koulutuksen itse. Ei tunnu valinnaiselta...” (opiskelija)*

Opiskelijoiden mukaan oppilaitoksissa tiedotetaan melko hyvin erilaisista vaikuttamis-  
mahdollisuuksista (kuvio 3). Myös opiskelijoiden antamaa palautetta hyödynnetään mel-  
ko hyvin toiminnan kehittämässä. Kerättyä palautetta ei kuitenkaan käsitellä riittävästi  
opiskelijoiden kanssa.



**KUVIO 3. Ammatillisen koulutuksen ja lukioiden opiskelijoiden näkemys oppilaitoksen osallisuuden periaatteista**

## Opiskelijakuntatoiminta

Arvioinnissa tuotettiin tietoa siitä, miten opiskelijakuntatoiminta tukee ja edistää opiskelijoiden osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittymistä. Opiskelijakuntatoimintaa tarkasteltiin tiedottamisen, toimintaan kannustamisen, toiminnan vaikuttavuuden ja sen kehittämisen näkökulmista.

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on taata opiskelijakunnalle riittävät toimintaedellytykset sekä opiskelijakuntatoiminnan ohella myös muulla tavoin varmistaa opiskelijoiden mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa järjestäjän toimintaan sekä tiedottaa opiskelijoille käytettävissä olevista osallistumis- ja vaikuttamistavoista. Opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksien turvaaminen ja opiskelijakuntatoiminta tulee suunnitella opetussuunnitelman ja muiden siihen perustuvien suunnitelmien osana tai yhteydessä.

### Keskeisiä tuloksia opiskelijakuntatoiminnasta:

- Ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden henkilöstö arvioi opiskelijakunnan toiminnasta tiedottamisen ja toimintaan kannustamisen olevan suhteellisen hyvällä tasolla.
- Henkilöstön arvioiden mukaan opiskelijat eivät osallistu kovin aktiivisesti opiskelijakunnan järjestämään toimintaan, varsinkaan ammatillisessa koulutuksessa.
- Lukiolaiset vaikuttivat olevan tietoisempia opiskelijakunnan järjestämään toimintaan osallistumisesta kuin ammatillisen koulutuksen opiskelijat.
- Kiusatuksi joutuminen ja kokemus oppilaitosyhteisöön kuulumisesta olivat selkeästi yhteydessä siihen, miten opiskelijat kokivat saaneensa tietoa opiskelijakuntatoiminnasta sekä siihen, osallistuivatko he opiskelijakunnan järjestämään toimintaan ja tapahtumiin.





Opiskelijakunnan järjestämiin tapahtumiin oli osallistunut:

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista **27** %

Lukiolaisista **72** %

Opiskelijakunnan vaaleissa oli äänestänyt:

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista **13** %

Lukiolaisista **49** %

#### OSALLISTUMISEEN MOTIVOI

- Oma kiinnostus
- Mahdollisuus vaikuttaa asioihin
- Osallistumisen helppous, esim. opintojen aikana
- Kiinnostavat tapahtumat

”Tapahtumiin olen osallistunut koska niitä on kiva seurata sivusta. En ole äänestänyt koska en tiedä milloin tai miten äänestää.”

#### OSALLISTUMISTA ESTÄÄ

- Kiinnostuksen puute
- Ajanpuute
- Opiskelijakuntatoimintaa ei järjestetä tai siihen ei voi osallistua omassa oppilaitoksessa
- Tiedon puute
- Ei koe kuuluvansa kohderyhmään

”En tiedä onko meillä edes sellaista ja vaikka olisi ei kiinnostaisi.”

Molempien koulutusmuotojen henkilöstön ja opiskelijoiden mielestä opiskelijakunnan hallituksen toiminta edistää yhteisöllisyyttä ja ajaa suhteellisen hyvin kaikkien opiskelijoiden asioita. Opiskelijoilta kysyttäessä opiskelijakuntatoiminnan vaikuttavuudesta lukiolaiset kokivat opiskelijakuntatoiminnan vaikuttavuuden hieman positiivisemmin kuin ammatillisen koulutuksen opiskelijat.

Henkilöstön mukaan opiskelijakuntatoimintaa kehitetään saadun palautteen pohjalta keskimäärin melko hyvin sekä ammatillisissa oppilaitoksissa että lukioissa, mutta opiskelijakuntatoimintaa ei kuitenkaan arvioida oppilaitoksissa kovin säännöllisesti.

Opiskelijakuntatoimintaan on varattu yleisesti ottaen hyvin resursseja. Valtaosalla oppilaitoksista on opiskelijakunnan toiminnasta vastaava henkilöstön edustaja, henkilöstön edustajalle on varattu tähän työaika ja kokoukset järjestetään oppituntien aikana. Opiskelijakuntien verkostoituminen on kuitenkin monin paikoin vasta alussa.

Opiskelijakunnan hallituksessa toimimisen yhdistäminen osaksi opintoja vaihteli oppilaitoksittain ja koulutusmuodoittain. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijakunnan hallituksessa toimimisesta ei saanut opintosuorituksia yhtä paljon kuin lukiokoulutuksessa.

Opiskelijakunnan hallituksessa mukana olevilla opiskelijoilla on halua ja kiinnostusta vaikuttaa asioihin. Hallituksen jäsenet toivovat, että opiskelijakunnan hallitus voisi vaikuttaa enemmän päätöksentekoon oppilaitoksessa. Vastaavasti oppilaitosten henkilöstö toivoo, että opiskelijakunnan hallituksen järjestämään toimintaan osallistuttaisiin enemmän.

## Vaikuttamisvalmiuksien kehittyminen

Arvioinnissa tuotettiin tietoa, millaisia valmiuksia yhteiskunnassa toimimiseen opiskelijat ovat opintojensa aikana saaneet. Vaikuttamisvalmiuksilla tarkoitettiin osallistumista yhteisten asioiden hoitamiseen ja kehittämiseen sekä vastuunottoa omista ja yhteisistä asioista.

### Keskeisiä tuloksia vaikuttamisvalmiuksien kehittämisestä:

- Tutkinnon perusteiden ja opetussuunnitelmien sisällöt tukevat hyvin opiskelijoiden kasvua aktiiviseksi ja kriittiseksi kansalaiseksi. Lisäksi henkilöstön mukaan heidän osaamisensa on ajantasaista näiden teemojen ja sisältöjen opettamiseen.
- Henkilöstön mukaan opiskelijakuntatoiminta, opintojen sisällöt ja vuorovaikutus- ja keskustelukulttuuri edistävät vaikuttamisvalmiuksien kehittymistä oppilaitoksissa.
- Henkilöstön mukaan opiskelijoiden vaikuttamisvalmiuksien kehittymistä estää opiskelijoiden ajan ja resurssien puute, opintojen kuormittavuus sekä motivaation ja kiinnostuksen puute.
- Ostopäätöksillä vaikuttaminen nousi opiskelijoilla keskeiseksi vaikuttamisen tavaksi nyt ja tulevaisuudessa. Sen sijaan osallistumista poliittiseen toimintaan pidettiin kaikkein epätodennäköisimpänä.
- Opiskelijat kokivat oppineensa hyvin vastuunottamista omista opinnoistaan, mutta eivät kokeneet saaneensa opintojensa aikana yhtä paljon tukea opiskelumotivaation ylläpitämiseen ja muuhun elämään liittyvien valintojen tekemiseen.

Opiskelijoilta kysyttiin, miten paljon he olivat oppineet yhteistoiminta-, tiedonhankinta- sekä yhteiskunta- ja kansalaistaitoihin liittyviä asioita eri ympäristöissä. Eri-  
laiset ympäristöt jaoteltiin analyysivaiheessa **opiskeluun liittyviin ympäristöihin, lähipiiriin, muihin sosiaalisiin ympäristöihin sekä mediaan.**

- Opintoihin liittyvistä oppimisympäristöistä opiskelijat kokivat oppineensa asioita eniten oppitunneilla. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat kokivat oppineensa asioita oppilaitoksen muussa toiminnassa enemmän kuin lukiolaiset.
- Lukiolaiset arvioivat oppineensa asioita lähipiirinsä kautta jonkin verran enemmän kuin ammatillisen koulutuksen opiskelijat.
- Ennen nykyistä koulutusta hankitun työkokemuksen merkitys korostui erityisesti ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla kysyttäessä asioiden oppimisesta muissa sosiaalisissa ympäristöissä.
- Median merkitys asioiden oppimisympäristönä korostui lukiolaisilla hieman enemmän kuin ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla.



## Opiskelijoiden vaikuttamisvalmiuksien kehittymistä edistävät ja estävät tekijät henkilöstön näkökulmasta

EDISTÄVÄT TEKIJÄT	ESTÄVÄT TEKIJÄT
<ul style="list-style-type: none"><li>• opiskelijakuntatoiminta</li><li>• vuorovaikutuksen, keskustelun ja kuuntelun kulttuuri</li><li>• tapahtumat ja tiimitoiminta</li><li>• opintojen sisällöt</li><li>• kyselyt ja palautteet</li></ul> <p>”Vuorovaikutus ja aktiivinen keskustelu. Opiskelijakunnan sekä henkilöstön mutkaton toiminta ja toiminnan kehittäminen.”</p> <p>”Opiskelijakunnan perustaminen, oppilaitoksessamme on matala hierarkia ja luonteva kanssakäyminen opiskelijoiden ja henkilökunnan välillä.”</p>	<ul style="list-style-type: none"><li>• ajan ja resurssien puute</li><li>• opintojen kuormittavuus</li><li>• motivaation ja kiinnostuksen puute</li><li>• koronaepidemia</li></ul> <p>”Pitkät koulupäivät, koulun vaatavuus, joka monilla tarkoittaa keskittymistä opiskeluun. Aktiivisilla opiskelijoilla paljon toimintaa myös koulun ulkopuolella.”</p> <p>”Oppilaitoksen iso koko ja maantieteellinen hajanaisuus, eri alojen välisen yhteistyön puute, passiivinen osallistumiskulttuuri ja opiskelijoiden motivaation puute. Opiskelijat tavoittavien tiedottamiskanavien löytäminen, opiskelijoiden kielitaitoon liittyvien valmiuksien puute, opetusjärjestelyjen ja -aikataulujen päällekkäisyys.”</p>

# 6 Kehittämissuosituksia

## **1. Oppilaitoksissa tulee määritellä, mitä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus tarkoittavat ja miten ne toteutuvat käytännön toiminnassa.**

Tulosten mukaan opiskelijat, jotka eivät kokeneet olevansa osa oppilaitosyhteisöä; opiskelijat, jotka olivat kokeneet kiusaamista; sekä muunsukupuoliset opiskelijat arvioivat yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vaikuttamisvalmiudet muita heikommaksi.

**Suosituks:** Oppilaitosten toiminnan tulee perustua tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen sekä moninaisuuden arvostamiseen. Oppilaitoksissa on oltava lain mukaan suunnitelma ja toimintaohjeet kiusaamisen ja syrjinnän ehkäisemiseksi ja puuttumiseksi. Näiden tulee olla kiinteästi mukana oppilaitoksen arjessa ja toimintakulttuurissa. Opiskelijoiden, henkilöstön ja johdon tulee keskustella yhdessä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden merkityksestä, jotta kaikille oppilaitosyhteisön jäsenille on selvää, miten heidän odotetaan toimivan ja käyttäytyvän. Moninaisuuden arvostusta voidaan vahvistaa esimerkiksi lisäämällä opiskelijajäsenten määrää ja moninaisuutta oppilaitoksen eri työryhmissä.

## **2. Johdon tehtävä on edistää osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentumista ja koko oppilaitosyhteisön on sitouduttava niiden toteuttamiseen arjen toiminnassa.**

Tulosten mukaan lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa suurin osa opiskelijoista kokee olevansa osa oppilaitosyhteisöään. Sekä henkilöstö että opiskelijat näkevät yhteisöllisyyden tärkeänä arvona, jota pyritään edistämään esimerkiksi tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämisellä sekä muulla yhteisellä toiminnalla. Opintojen ja opetusryhmien hajanaisuus ja kiire estävät yhteisöllisyyden tunteen muodostumista oppilaitoksissa.

**Suosituks:** Oppilaitoksissa tulee olla yhteinen jaettu arvo osallisuudesta, joka määrittää oppilaitoksen toimintaa. Osallisuuden tulee näkyä koko oppilaitoksen toimintaa linjaavassa arvostrategiassa, jossa määritellään konkreettiset toimintatavat ja vastualueet yhteisöllisyyden ja osallisuuden toteutumiseksi.

Kiusaamiskokemukset voivat vähentää yhteisöön kuulumista, ja haavoittuvassa asemassa olevat opiskelijat tarvitsevat enemmän tukea yhteisöön kiinnittymisessä. Yhteisöllisen toiminnan on tärkeää olla sellaista, että kynnyks osallistua on mahdollisimman matala kaikille opiskelijoille.

Johto ja muu henkilöstö ovat keskeisessä roolissa yhteisöllisyyden rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Tutkimukselliseen tietoon perehtyminen edistää ymmärrystä yhteisöllisyyden ja osallisuuden merkityksestä oppimiseen, motivaatioon ja hyvinvointiin. Jotta yhteisöllisyydestä tulee luonteva osa arjen toimintaa, se edellyttää yhteistä arvokeskustelua sekä sen konkretisoitumista jokapäiväisinä arjen tekoina.

### **3. Koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten tulee tarjota opiskelijoille monipuolisia osallistumisen ja vaikuttamisen tapoja.**

Tulosten mukaan suurimmalla osalla koulutuksen järjestäjistä on osallisuutta tukevia toimintaperiaatteita ja linjauksia. Opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuuksista oppilaitoksissa tiedotetaan useimmiten hyvin ja pääsääntöisesti opiskelijat tietävät, miten ja mihin he voivat vaikuttaa. Oppilaitoksen toiminnasta kerätään palautetta, mutta sen käsittely yhdessä opiskelijoiden kanssa on satunnaista.

**Suosituks:** Opiskelijoiden tulee voida vaikuttaa asioihin, jotka ovat sekä opiskelijan että oppilaitoksen toiminnan kannalta merkityksellisiä. On tärkeää, että opiskelijoilla on mahdollisuuksia vaikuttaa opetuksen järjestämiseen ja opintojen suorittamiseen sekä oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen muiden oppilaitoksen arjen toimintojen lisäksi. Henkilöstön tulisi ottaa opiskelijat systemaattisesti mukaan päätöksentekoprosesseihin suunnittelusta alkaen. Oppilaitoksen henkilöstön ja opiskelijoiden tulisi käydä aktiivista vuoropuhelua opiskelijoiden yksilöllisistä tarpeista, ajatuksista ja mielipiteistä. Opiskelijoille tulee tarjota erilaisia ja vaihtoehtoisia tapoja osallistua ja vaikuttaa oppilaitoksen toimintaan. Opiskelijoiden tarpeisiin sopivat ja matalan kynnyksen vaikuttamistavat

sekä digitalisaation hyödyntäminen voisivat aktivoida ja motivoida opiskelijoita osallistumaan.

Opiskelijapalautteen kerääminen ja sen käsittely yhdessä opiskelijoiden kanssa tulee ottaa systemaattisesti osaksi oppilaitoksen arkea osallisuuden vahvistamisessa. Lisäksi palautteen hyödyntämistä toiminnan kehittämiseksi tulee vahvistaa. Palautteen näkyminen konkreettisenä toimintana oppilaitoksissa motivoi opiskelijoita osallistumaan toiminnan kehittämiseen jatkossakin.

#### **4. Opiskelijakunnan hallituksen toimintaa on selkeytettävä ja monipuolistettava.**

Tulosten mukaan opiskelijakunnan hallituksen toiminta, kuten sen rooli ja asema, ei ole aina selkeää opiskelijoille. Toimintavoissa, resursseissa ja toiminnan organisoinnissa on paljon eroja. Opiskelijakuntien hallitukset järjestävät lähinnä yhteisöllisyyttä edistäviä tapahtumia, mutta osallistuminen oppilaitoksen toimintaan liittyvään päätöksentekoon on vähäisempää. Lisäksi osa opiskelijoista ei koe saaneensa riittävästi tietoa opiskelijakunnan hallituksen toimintaan osallistumisesta.

**Suositukset:** Koulutuksen järjestäjien ja oppilaitoksen johdon tulee tiedottaa opiskelijoita opiskelijakunnan hallituksen vaikuttamismahdollisuuksista. Myös opettajat ovat keskeisessä roolissa opiskelijakunnan hallituksen toimintaan kannustamisessa. Opiskelijakuntatoiminnasta tulee viestiä säännöllisesti ja monikanavaisesti, jotta tavoitetaan kaikki opiskelijat.

Opiskelijakunnan hallituksen kokoonpanossa tulisi huomioida paremmin opiskelijakunnan moninaisuus, kuten opiskelijoiden sukupuoli-identiteetti ja kulttuurinen tausta sekä ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden ikä ja koulutusala. Eri taustoista tulevien opiskelijoiden osallistumista hallitustoimintaan on tuettava. Lisäksi toiminnassa tulee tarjota moninaisia osallistumisen tapoja, kuten aikaan ja paikkaan sitomaton osal-

listuminen. Osallistumista voisi lisätä mahdollisuus sitoutua toimintaan lyhyemmäksi ajaksi tai vaikuttaa yksittäiseen kiinnostavaan asiaan. Lisäksi opiskelijakunnan hallituksen toiminnalle tulee taata riittävät toimintaedellytykset, kuten tilat ja budjetti, mikä osaltaan voisi lisätä opiskelijakunnan hallituksen näkyvyyttä, vaikuttavuutta ja arvostusta.

## **5. Aktiivisen kansalaisuuden teema tulee sisällyttää osaksi kaikkea opetusta sekä oppilaitoksen toimintakulttuuria ja arkea. Lisäksi opiskelijoiden osallistuminen yhteiseen vaikuttamistoimintaan tulee sisällyttää osaksi opintoja.**

Tulosten mukaan tutkinnon perusteiden ja opetussuunnitelmien sisällöt tukevat hyvin opiskelijoiden kasvua aktiivisiksi ja kriittisiksi kansalaisiksi. Lisäksi henkilöstön osaanminen arvioitiin ajantasaiseksi sisältöjen opettamiseen. Aktiivisen kansalaisuuden teemasta ei kuitenkaan keskustella riittävästi oppilaitosten sisällä eri oppiaineiden kesken. Tulosten mukaan vain osassa oppilaitoksia opiskelijakunnan hallituksen toimintaan osallistumisen voi sisällyttää osaksi opintoja.

**Suositukset:** Aktiivisen kansalaisuuden teemasta ja sen sisällyttämisestä kaikkiin opintoihin tulisi keskustella laajemmin yli oppiainerajojen. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistäminen sekä opiskelijoiden vaikuttamisvalmiuksien kehittäminen tulee nähdä koko henkilöstön tehtävänä. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen näkökulmat on otettava mukaan laajasti eri oppiaineissa. Tärkeää on myös harjoitella erilaisia vaikuttamisvalmiuksia ja -tapoja, kuten dialogitaitoja osana opintoja.

Opiskelijakuntatoiminnan ohella on tärkeää tunnistaa oppilaitoksen ulkopuolisia vaikuttamisen tapoja. Oppilaitoksissa tulee olla selkeä rakenne sille, miten oppilaitoksen sisäinen ja muu yhteiskunnallinen vaikuttamistoiminta sekä opiskelijakuntatoiminta sisällytetään osaksi opintoja. Opinnollistamisen rakenne tukisi aktiivisen kansalaisuuden toteutumista oppilaitosympäristöä laajemmin.

## **6. Opiskelijoille ominaisia vaikuttamisen tapoja ja paikkoja on tunnistettava ja hyödynnettävä paremmin.**

Tulosten mukaan opiskelijat arvioivat oppineensa suhteellisen hyvin vaikuttamisvalmiuksiin liittyviä taitoja opintojensa aikana. Äänestämisen ohella esimerkiksi ostopäätöksellä vaikuttaminen, aloitteen, vetoimuksen tai adressin allekirjoittaminen sekä vapaaehtoistyöhön osallistuminen nousivat opiskelijoille ominaisiksi vaikuttamisen tavoiksi. Opiskelijakuntien hallituksista suurin osa oli verkostoitunut muiden opiskelijakuntien tai opiskelijajärjestöjen kanssa, mutta kaikissa oppilaitoksissa tämä ei ollut vielä vakiintunut käytäntö.

**Suosituks:** Henkilöstön tulee olla tietoinen opiskelijoiden moninaisista tavoista vaikuttaa, jotta erilaiset vaikuttamisen tavat tulisivat monipuolisemmin esiin opetuksessa ja oppilaitoksen muussa toiminnassa. Opiskelijoille ominaisia vaikuttamisen tapoja voidaan kartoittaa kysymällä suoraan opiskelijoilta. Vaikuttamisvalmiuksia ja -mahdollisuuksia voidaan kehittää yhdessä opiskelijoiden kanssa esimerkiksi sosiaalista mediaa, erilaisia sovelluksia sekä yhteistyöverkostoja hyödyntäen. Verkostoituminen muiden oppilaitosten opiskelijakuntien, nuorisovaltuustojen sekä opiskelijajärjestöjen kanssa on tärkeä vaikuttamistapa, ja se tulisi ottaa luontevaksi osaksi opiskelijakunnan hallituksen toimintaa.



KARVI

Kansallinen koulutuksen  
arviointikeskus  
PL 380 (Hakaniemenranta 6)  
00531 HELSINKI  
kirjaamo@karvi.fi  
vaihte: 029 533 5500  
karvi.fi

Tekijät: Hakamäki-Stylman, V., Kilpeläinen, P.,  
Rumpu, N. & Venäläinen, S.

Tiivistelmä perustuu julkaisuun  
Hakamäki-Stylman, V., Huhtanen, M.,  
Kilpeläinen, P., Pusa, A-M., Rumpu, N.,  
Venäläinen, S., Huhtala, O., Multasuo, S.,  
Mustonen, T., Viljanen, V. & Wahlström,  
N. 2021. Osallisuus tehdään yhdessä –  
Opiskelijoiden kasvu aktiivisiksi ja kriittisiksi  
kansalaisiksi toisella asteella. Kansallinen  
koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 28.